

Савицька Т.В.,
Полтавський державний медичний університет
Маджар Н.М.,
Полтавський державний медичний університет

ІНТОНАЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

У навчанні будь-якої іноземної мови, зокрема й української, ключову роль виконують фонетика й фонологія. Окрім засвоєння певного обсягу лексики та граматичних правил, інокомунікант має опанувати правильну вимову й інтонацію, без чого мовлення буде незрозумілим. У спілкуванні з іноземними студентами викладач - мовник активно використовує невербальні засоби спілкування: паралінгвістичні (темпоритмічні й мелодико-інтонаційні); екстралінгвістичні (сміх, зітхання,); проксемічні (переміщення); кінесичні (міміка, жести, пантоміміка). Звернемося допаралінгвістичних.

Усне спілкування значною мірою залежить від інтонації мовленнєвого повідомлення. Порушення правил інтонаційного оформлення речення призводить до певних непорозумінь між комунікантами, тоді як помилки у реалізації звукових одиниць залишаються завдяки впливу екстралінгвістичного контексту поза увагою співрозмовників.

У професійному спілкуванні між викладачем і студентом передбачається взаємообмін інформацією за допомогою вербальних і невербальних засобів. Ефективність такого спілкування залежить від оптимального використання виражальних засобів викладача: емоційної, вербальної й невербальної виразності.

Провідна роль у системі виражальних засобів викладача належить: інтонації, міміці, пантоміміці, дикції, що складають невербальну складову виразності. Психологічні дослідження доводять, що більше як 90% інформації

передається невербальними засобами. Значущість саме інтонації у спілкуванні складає -38%.

Мета статті – розкрити шляхи вдосконалення інтонаційної виразності викладача пропедевтичного етапу навчання як засобу ефективності спілкування з інокомунікантами.

Студенти-іноземці сприймають українськомовний звуковий потік через призму фонетичної системи своєї рідної мови. Рідномовні вимовні звички, артикуляційні та інтонаційні стереотипи обов'язково виявляються в українському мовленні. З першого ж заняття викладач працює над «перебудовою» звичної артикуляції на українську вимову. Формування фонетичних навичок продовжується у роботі над сприйняттям мовленнєвого потоку та виході в говоріння й читання.

Несформовані на початковому етапі інтонаційні навички спричиняють труднощі у спілкуванні інокомунікантів з носіями мови, гальмують успішне виконання навчальних і професійних завдань з української мови й у побутовому користуванні нею. То ж перед викладачами пропедевтичного етапу навчання стоїть завданняознайомити студентів з українською інтонаційною системою – мелодикою, паузацією, гучністю, наголосом, тембром, ритмом. Від взаємодії цих компонентів залежить швидкість формування інтонаційних навичок і втілення в життя комунікативного наміру.

На початковому етапі навчання необхідні чіткі «універсальні» настанови викладача щодо застосування певних інтонаційних оформлень для висловлення основних комунікативних значень. Науковцем О.Бризгуною запропонована система інтонаційних конструкцій (ІК), якою ми послуговуємося у викладанні української мови як іноземної. На початковому етапі вивчення української мови інокомунікант опановує 4 ІК з 7 відомих.

Фонетичні навички і вміння правильно інтонувати – це засіб і спосіб спілкування іноземною мовою. Перший носій української мови, який зустрічає студента - це викладач української мови, тому його вимова, інтонування, ритм, мелодика, паузація є зразком українського мовлення. Нейтральні інтонаційні

конструкції (питальна, оклична, розповідна) складають основу спілкування на пропедевтичному етапі. Збагачення спілкування емоційними інтонаційними конструкціями поживляє аудиторну роботу, концентрує увагу слухачів на матеріалі, що подається. Викладач покликаний бути цікавим оратором і майстерним актором. У своїх спогадах педагог А.С. Макаренко згадував, що він став педагогом, коли навчився промовляти «Можеш йти» з 50 різними інтонаціями, а «Йди сюди» з 16-20 відтінками змісту. Досвідчений викладач активно користується паралінгвістичними засобами впливу.

Інтонація додає мовленню педагога особливих змістових відтінків, разом з психологічними паузами відтворює підтекст, передає емоційно-оцінювальне ставлення людини до певної думки. Завдяки інтонації, грубе висловлювання може звучати лагідно, а позитивному слову можна надати негативне значення. Існує багато засобів зміни нейтральних інтонаційних конструкцій на емоційні – це зростання або зниження тону, зміна тривалості голосного центру конструкції, темпу мовлення, тембру, посилення наголосу.

В емоційних інтонаційних конструкціях працюють верхній та нижній регістри, а середній обслуговує нейтральні інтонаційні конструкції. Викладач української мови має володіти трьома регістрами. Використання інтонаційних конструкцій залежить від його вміння говорити емоційно.

Науковці називають характерні недоліки інтонування викладачів:

1. Монотонність – мовлення на незмінній висоті звуку свідчить про невміння викладача користуватися своїм регістром.

2. Дуже високий тон – виникає за великого емоційного навантаження чи неправильного використання дихання, як наслідок – нестійкість голосу.

3. Дуже низький тон – свідчить про відсутність енергії, сором'язливість, скутість.

4. Низька насиченість мовлення викладача емоціями й почуттями є причиною недостатнього логічного наголосу у значущих словах.

5. Повтор інтонаційних зворотів – робить розмову невиразною, набридливою, нецікавою.

6. Темброві недоліки: задишка, хрипота, різкість, пронизливість, гортанність, гугнявість впливають на сприйняття мовлення.

Сучасний викладач має критично оцінити свої інтонаційні можливості й оволодіти інтонаційним різноманіттям українського мовлення, для чого бажано працювати над удосконаленням своєї інтонаційної виразності у процесі професійного спілкування, своєчасно реагувати на найменші прояви нерозуміння. Попрацюйте над власним інтонуванням:

1. Промовте з різною інтонацією просте речення: «Данило швидко йде додому». Зверніть увагу, як різний логічний наголос змінює зміст речення.

2. Повторюйте це речення, надаючи йому різного змісту: просто факт, відтінок цікавості, відраза, гнів, втіха, тривога, загроза, радість.

3. Виголосіть речення «Ми їдемо в заміський будинок.» з відчуттям лінощів, бадьорості, збудження, ділового настрою тощо.

4. Скажіть «Добридень» холодно, ввічливо, байдуже, ласкаво, дружньо, сердито, вичікувально.

5. Студент повідомив вас про невиконання домашнього завдання. Запитайте, «Чому?» з подивом, співчуттям, очікуванням пояснень, здивовано.

6. Вивчіть і повторюйте скоромовки: «Хтось хитренький хитрував - нашу хвіртку поламав», «У чотирьох черепашок четверо черепашенят», «Фірма ферму будувала. Фірмі фарби було мало».

7. Послухайте пісні українських виконавців чи груп, запропонуйте обрати один з творів, вивчіть його, підготуйте виступ.

8. Слухайте українські аудіотексти, української поезії.

Отже, інтонація несе велике змістове навантаження в мовленні й викладач має постійно контролювати інтонаційний малюнок свого мовлення, особливо при оздобленні мовлення додатковими відтінками змісту. Педагоги, які мають не тільки глибокі професійні знання, але й прагнуть до ефективної освітньої співпраці з інокомунікантами, вправно послуговуються різноманітними інтонаціями свого мовлення й навчають цієї майстерності своїх студентів.